

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12

Naročnina četrletno 15 Din,

za pol leta 30 Din,

za celo leto 60 Din.

Posamezne številke 1.50 Din.

Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 26. maja 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.

Poštočerkovni račun

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo.

Oglasi po tarifu.

Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Naša zgodovinska krivda

(Dopis.)

Načeli ste vprašanje krivde našega koroškega poraza. Odkrito povem, odbija me polemični način obravnavanja tega vprašanja, pri katerem se pišec iz preračunanega namena dotakne enega ali drugega dejstva, da ga izigra proti političnemu nasprotniku. Pustimo tako stvar neodgovornim elementom, ljudem, ki nosijo svoj politični katekizem v žepu in imajo preproste odgovore pripravljene za najtežja vprašanja.

Koroška nesreča je tako usoden udarec za Slovence, da se od resnih ljudi nikdar ne bi smela izrabljati v politično-agitatorične namene. Resen človek, ki vidi v poteku zgodovine neko vzročno zvezo in ne le vrsto dogodkov, pri katerih odloča srečen ali nesrečen slučaj, človek, ki nekoliko globlje prodre v snovanje zgodovinskih sil, se bo varoval, pripisovati enemu samemu dejstvu, ukrepu ene osebe odločilen pomen. Le ko smo razgrnili globlje vzroke koroške tragedije, se smemo ustaviti pri podrobnostih in razpravljati o posameznih dejstvih, ki so soodločala v tistih zgodovinskih dneh. Na žalost so dostikrat osebe, ki nimajo najmanjšega pregleda celotnega položaja in vzročne povezanosti dogodkov, najsamozavestnejše v svoji sodbi. (Mogoče so celo bile neposredno pred plebiscitom nekaj dni na Koroškem.)

Cela vrsta je dejstev, na katera se opirajo take sodbe. V vsaki je lahko drobec resnice, prav gotovo pa ne cela. Navajajo kot vzrok našega poraza: nesposobnost narodne vlade, zamujene prilike za sporazum z Nemci, slabo organizacijo plebiscitne delegacije in plebiscitnih delavcev itd. itd. Zadnjič smo n. pr. čitali nekje očitke, da ljubljanska vlada ni upoštevala nasveta belgrajske vlade, naj sprejme predlog nemško-avstrijske vlade za določitev Drave kot meje. Dvomim, da bi obstajali dokumentarni dokazi za tak predlog in njegovo zavrnitev. Res pa je, da je bila koroška nemška vlada takoj po razsulu Avstrije pripravljena nam odstopiti nekatere slovenske sodne okraje. To je bilo še pred prvim našim vojaškim porazom na Koroškem. Kdo, vprašam, bi v takratnih razmerah, ko nam je položaj obljubljal izpolnitev vseh zahtev, prevzel odgovornost za pogodbo, ki bi velik del koroških Slovencev prepustil Nemcem? Ali mu ne bi očitati narodno izdajstvo prav tisti in predvsem tisti, ki danes ta očitke naperjajo proti takratni ljubljanski vladi? Prav je, da si izprašujemo vest glede krivde na koroškem porazu, da si jo brezobzirno izprašujemo, a ne tako, da se eni postavljajo za sodnike nad drugimi. Izprašujemo si jo v tem smislu, da gremo stvari in vzrokom do dna, da se zavemo svoje skupne krivde, ki ima svoje korenine v prejšnjih grehih, in šele na taki osnovi raziskujemo in ugotavljamo skrivno posameznih činiteljev. Pri tem kritičnem obračunavanju moramo imeti pred očmi zlasti nekatera dejstva. Tako dejstvo je, da je plebiscit samo zaključek koroške žalostne, da je naša usodnejša krivda bolj v tem, da nismo znali pravočasno postaviti svet pred dovršeno dejstvo, ko pa v izidu plebiscita samega, ki se je vršil ob skrajno neugodnih pogojih za nas. Dokazano je danes, da je Anglija sklenila z Italijo kupčijo na naše stroške in da je bila med njima dogovorjena stvar, da mora plebiscitno ozemlje pripasti Avstriji. Zaman bi bil poizkus, preprečiti plebiscit od naše strani. Opravičeno pa se trkamo na prsa in si očitamo, da smo bili tako slabo pripravljeni na velike dogodke, da smo bili v svojih prvih ukrepih tako neodločni in smo zamudili ugoden čas. Opravičen je tudi očitke, da smo pokazali vse premalo požrtvovalnosti, narodne zavesti in odločnosti takrat, ko bi z razmeroma majhnimi žrtvami in močmi lahko držali postojanke v Rožu in na Zili ter preprečili prvi težki poraz, ki je Nemce opogumil, da so nas popolnoma izstisnili iz dežele. Mnogo svetlih spominov imamo na koroške boje in na sijajne zglede osebnega poguma in požrtvovalnosti, vse premalo se tega zave-

damo, a ne moremo trditi, da bi ves narod s tako enodušnostjo stal za koroškimi brati, da bi sleherni Slovenec občutil njih usodo kot svojo. Zato tudi pozivi za pomoč niso imeli onega uspeha, ki so ga junaški branilci Roža potrebovali in pričakovali. Vse prešibka je bila v širokih plastih naroda še zavest o naši usodni skupnosti s koroškimi rojaki, prešibka tudi slovenska narodna zavest, da bi bili sposobni velikih dejanj. Grehi preteklosti, zane-marjanje narodne vzgoje širokih ljudskih plasti se je maščevalo. Kakor največji bogataš smo pred vojno ravnali s svojim narodnim imetjem. Razs-pali smo svoje moči v neplodnih strankarskih bojih. Slovenskemu liberalcu je bil nemškutarski so-mišljenik ljubši od klerikalnega Slovenca in temu je bil nemški klerikalec bolj pri sreju kot liberalni rojak. Slovenska politika je bila vse prej kot na-rodnovzgojno usmerjena. Provincialni interesi so vsepovsod prevladovali nad vseslovenskimi. Tudi med inteligenco so bili redki posamezniki, ki so Koroško bolje poznali. Dočim so se Nemci brigali za sleherni svoj manjšino in v vso žilavostjo in po načrtu prodirali v naše ozemlje, smo mi komaj po imenu poznali najvažnejše in najbolj izpostavljene koroške občine. Same sebi prepuščene so bile ju-naški, a obupen boj proti prodirajočemu nemštvu. Vedeli smo morda za Št. Ilj v Slov. Goricah, a ko-liko izvenkoroških Slovencev je poznalo n. pr. ve-like in važne obmejne občine Bekštani, Vernberk in Loga vas, občine, ležeče v najlepšem in najbolj izpostavljenem predelu slovenskega koroškega

Dr. H. Tuma:

Hlapci*

Lep članek je napisal »Slovenec« od 12. mar-ca 1925 pod tem naslovom. »Več kot tisoč let se je naš narod boril, da ohrani svojo lastno bitnost. Krvavel je iz stoterih ran, brez lastnega plemstva in meščanstva, brez opore. Prešeren je položil temelj naši prosveti, Krek našemu gospodarstvu. Od Trubarja preko Vodnika, Prešerna in Levstika, pa do Zupančiča, Cankarja in dr. Prijatelja se je čutilo, da je jezik največja svetinja vsakega na-roda in najsilnejše sredstvo pri ustvarjanju vseh duševnih vrednot, na katerih vsak narod sloni. Tisoč let je vzdržal naš narod sebe, svojo zemljo in svoj jezik in pretrpi tudi to žalostno dobo.«

Vidim lepoto članka v spoznanju, da tvori na-rodno zavest v bistvu le ljubezen do lastne grude, do lastnega jezika in svojega mišljenja. Neupog-ljiv je narod, ki ima svoj jezik za najsvetejšo sve-tinjo, delo na lastni grudi za osnovo vsake svobode. Le to je ohranilo slovenski narod skozi ti-sočletja na zemlji, na kateri še danes prebiva. Slovenci niso bili nikdar bojevito plemo! Niso z mečem v rokah branili svojega rodu in svoje zem-lje, ohranila je narod le samotorna poljedelska kultura.

Žalostno je pa, ako kdo sega po tej naši zavesti ter ne išče zedinjenja v priznavanju svobode vsem, ampak ker vidi zedinjenje v kaki navladi.

Širite in naročajte naš tednik!

Nista si nasprotna srbski in slovenski kmet. Iztrebiti tuje elemente je nujna, enaka zahteva za Srbe in Slovence, tež-

* Pričujoči sestavek je bil napisan 1925. leta za »Na-rodni Dnevnik«, v katerem pa ni mogel iziti, ker je »Narodni Dnevnik« prenehal izhajati.

ozemlja z zavednim slovenskim prebivalstvom? Ko bi bili izvenkoroški Slovenci, zlasti kranjski, sto-rili svojo dolžnost nasproti Koroški in ko bi bila slovenska zavest v širokih ljudskih masah močnejša in življša, bi bil položaj ob prevratu vse dru-gačen in tudi morebitni plebiscit bi bil drugače izpadel. (Prav nič ne mislim s tem omalovaževati delo posameznikov in nekaterih ustanov, kakor n. pr. Družbe sv. Cirila in Metoda za Koroško.) Tako postaja umljivo, da smo ob prevratu zaman pričakovali v zaledju onega širokega odziva za po-moč Korošcem, ki bi ga bili rabili. Ni bilo žetve, ker ni bilo setve.

Koroška nesreča nas je vse premalo pretresla. Ko bi nas morala zdramiti, strezniti in pomeniti mejnik v našem političnem življenju, ko ji bi mo-ral slediti obračun s preteklostjo, obračun z na-vlako stare miselnosti, ki nas je nesmiselno raz-dvajala in vstajenje k novemu zavestnejšemu živ-ljenju kot narod, smo doživeli nasprotno: naša ma-lodušnost in hlapčevska miselnost je dobila nove hrane, zaupanje vase je še bolj padlo in beg pred samim sabo se je pojavil v novi obliki. Nezvestoba do sebe smo proglasili kot politično načelo. Porazu na zunaj je sledil poraz na znotraj. Vendar kaže, da se polagoma osveščamo. Zlasti mladina gleda naš položaj drugače. Drugačni bodo tudi njeni zaključ-ki iz koroškega poraza. Zanimanje za Koroško in-čut odgovornosti nasproti usodi koroških rojakov raste. Misel nanje nas pri vsej usodni razklanosti dru-ži. Zato ne izrabljajmo koroškega vprašanja za medsebojno obračunavanje, skušajmo vsaj v tem vprašanju biti edini in dajmo s podvojenjo ljubez-nijo in požrtvovalnostjo nekoliko popraviti, kar smo v preteklosti zamudili in zagrešili.

ka naloga naših razumnikov. Po tej poti Slovenci že hodijo, jeli so hoditi še pred osvobojenjem, po doslednem dnevnem delu praktikov-razumnikov. Slovenski pravniki smo si sami zgradili svoj strokovni jezik brez pomoči filologov. Zgradili so nam ga naši pesniki, ter Levstik, Trdina, Erjavec, ki so črepali iz slovenskih kmečkih tal. V teh, kjer niso skaljena po nemški kolonizaciji, če tudi v oz-kih oddelkih naše slovenske zemlje, dobimo še pristno slovenščino — slovanščino.

Slovenski narod se ni boril z orožjem za svojo svobodo, živel je samotno svoje življenje tisočletja od davna na svoji planinski zemlji, delo in jezik sta ga držala in rešila. Hrvaško in srbsko plemo pa je prišlo v slovenske kraje pred trinajstimi ste-letji kot bojni zavojevalni četi, ki sta nad slovan-skim poljedelcem in pastirjem zavladata. Te in bojna bolgarska četa pretrgale so enotnost jugo-slovenskega plemena! V tem zgodovinskem dej-stvu je bistvena razlika našega, hrvaškega, srb-skega in bolgarskega plemena. Srbska bojna četa prišla je iz severa ter se prerila do Soluna, tam dobila je v dar od bizantinskega carja Duklo in Rašo in odtod se je čudovito krepko srbsko plemo širilo na jug in sever vzhod in zahod, da je danes močno središče južnoslovenske zemlje. Hrvaško in srbsko plemo ima svoje svetle in tužne liste v zgo-dovini bojev za svobodo. Slovence rešilo je le delo na lastni grudi, ljubezen do matere zemlje in do svojega pradednega jezika. V tem vsa naša moč in vsa naša bodočnost!

Velika vojna je velikanski mejnik stare klasič-ne kulture, ki je bila vcepljena na prvotni pra-slovenski poljedelski kulturi. Pričenja se nova kulturna doba in zmagovali bodo v bodočnosti na-rodni, ki nosijo v sebi ljubezen do zemlje in dela na njej, ter čutijo vso lepoto in tvorilno moč ma-terinega, neizkaljenega jezika.

Imamo ta bogati zaklad, zato Slovenci nismo bili hlapci in ne bomo hlapci!

Dr. J. Ri:

„Evropski dan“

Panevropsko zborovanje v Ljubljani.

I.

Dne 17. maja 1930 je izročil v imenu francoske republike Cristide Briand vladam vseh evropskih držav »Evropsko spomenico«. To je bil prvi korak vseevropske misli na fleg dejanske politike. Vsled velikega moralnega ugleda francoskega ministra Brianda in zaradi odločujoče moči francoske republike so vlade v načelu priznale vseevropsko misel. 17. maj je za to dan panevropske misli, imenovan »evropski dan«.

»Panevropska zveza« v Jugoslaviji je letos praznovala »evropski dan« v Ljubljani, kjer je imela dopoldne 17. maja redno letno sejo, popoldne ob 6. uri pa v slavnostni dvorani ljubljanske »Zbornice za trg, obrt in industrijo« javno zborovanje, ki ga je začel predstavnik ljublj. panevropskega odbora prof. dr. A. Gosar s pozdravom udeležencem. Govoril je za njim bivši zunanji minister in predsednik jugoslov. panevropske zveze dr. N. Ninčič. Obudil je spomin na rajnega Brianda in poudaril, kako se je poslabšal položaj v Evropi v treh letih za panevropsko misel, ki ji je osnovno načelo mir in sporazum nad narodi. Sovražnika vseevropske misli, nacionalistična zagrizenost in fanatizem, ki vstajata na vseh koncih, izključujeta panevropsko idejo. Tako daleč je prišlo v zadnjih časih, da je odgovorni evropski državnik poveljeval smrt na bojišču, ko je groza krvi na bojnih poljanah ljudstvom še v kosteh. Oglasila pa se je beseda iz Združenih držav severne Amerike ter zaklicala, da velike države severne Amerike brez reda in miru v Evropi ne morejo živeti. To dokazuje, da evropska misel ne bo izumrla in da bo moral tudi v Evropi zmagati zdravi razum nad slepo strastjo. Osnova panevropske misli, sporazum med Francijo in Nemčijo je zaenkrat odmaknjen. Za to pa je odprta druga pot: Mala Zveza v Srednji Evropi. Mala Zveza ima pred seboj zgled Švicarske federacije, ki je sčasoma do 19. stoletja zadobila zrelo obliko, ki naj bo v malem primer za vseevropsko državno zvezo. Mala Antanta ni sovražnica sosedov, ni zaprt króg, v katerega bi bil vstop drugih držav nemogoč. Zdrave ideje zmagujejo, če ne izgine vera vanje, zgodovinski razvoj sam bo privedel do Panevrope...

Dr. Frangeš je poročal stvarnejše in bolj dejansko o stanju panevropskega gibanja. Dr. Frangeš se peča znanstveno z vprašanji Srednje Evrope in Panevrope ter se je udeležil tudi lanske konference o Srednji Evropi v Budimpešti, ki jo je povzročil Hantos, čegar obširna in znanstveno utemeljena spomenica je dala povod za znani Tardieujev načrt. Frangeš pravi, da današnji dan ustvarjajo gospodarske osnove politične načrte, ne več imperialistične težnje. Za to je treba iskati v ti smeri potov do Panevrope. Načrt Francoza Tardieuja o »Donavskem bazenu« (Donavska konferenca) ni imel uspeha, ker se je izkazalo, da za razpečevanje poljedelskih predmetov vzhodnoevropskih držav ne zadostuje ozemlje Tardieujevega donavskega bazena (Češkoslovaška, Avstrija), ampak je potrebno, da bi bili pritegnjeni tudi Nemčija in Italija. Vprašanje Male Antante lahko razdvaja ali pa združuje. Dogovor Male Antante, sklenjen 16. sivečana t. l. v Ženevi ima namen: 1.) da pospešuje mir, 2.) da vpliva socialno, in sicer, da z evolucijo odpravi izrastke kapitalizma ter obvaruje današnji red v Evropi; 3.) da izboljša gospodarsko stanje. Ne poskuša oživeti starih tvorb in nima političnih namenov. Člen 6. pakta Male Antante določa, da je za vsak dogovor gospodarskega značaja, ki utegne imeti važne politične posledice, potreben soglasni pristanelek vseh treh držav Male Antante; člen 7. pa, da ima gospodarski svet M. A. namen, da se postavi na enako stopnjo in se sôvrste gospodarske koristi vseh treh zveznih držav, bodisi med njimi, bodisi v njihovih razmerjih s tretjimi državami. Nobena izmed držav Male Zveze ne sme tedaj trpeti škode. Stvarno gre pa za to, da bi spečavali Romunija in Jugoslavija poljske pridelke v Češkoslovaški, ta pa industrijske izdelke v Romuniji in Jugoslaviji. Dr. Frangeš računa, da bi imela Jugoslavija okoli 2 milijardi na leto več dohodka, če bi se izvedel primeren dogovor, izgubila bi pa okoli 150 milijonov na carini za češke industrijske izdelke, pri čemer bi prišli v poštev zlasti češki avtomobili, električne potrebščine in gospodarski stroji. Klavzulo največje ugodnosti bi morali popraviti. Mala Antanta mora pritegniti v svoj krog Avstrijo in Madjarsko, Italijo in Nemčijo. Treba bo sklepati dvostranske in preferencialne dogovore. Gre za enoten promet, za devize, za denarno unijo kot je bila pred svetovno vojno n. pr. latinska denarna unija. Vse to se bo moralo izvesti po stopnjah. Mala Antanta je prvi korak k Panevropi, je začetek preoblikovanja Evrope, ki se more izvesti le po stopnjah. Le z združitvijo si more Evropa zagotoviti svobodo. Svetovna gospodarska konferenca je vsesplošna, univerzalna, Mala Antanta je pa krajevna, regionalna rešitev in nova pot do Panevrope...

II.

Mala Antanta ali Mala Zveza naj bi bila nova velesila, nova zveza držav, ki meri okoli 700.000 kvadr. kilometrov in ima okoli 50 milijonov prebivalcev. Po ozemlju je največja evropska velesila, po prebivalstvu pa druga največja.

Zanimivo je, kako sodi o Mali antanti predsednik »Panevropske Unije« Condanhove - Kalgieri. Condanhove-Kalgieri poudarja, da manjkata v Mali Antanti Ogrska in Avstrija, da bi bila zemljepisno zaključena podoba; geografsko veže Mala Antanta le ozek pas Karpatske Rusije. Madjarsko vprašanje je ustvarilo Mala Antanto in jo je kljub vsem notranjim nasprotjem tudi ohranilo. Mala Zveza je od dveh strani obkoljena: od Nemčije, Italije in Rusije od zunaj, od Madjarske na znotraj. Za Češkoslovaško je najvažnejše nemško vprašanje, za Romunijo rusko, za Jugoslavijo italijansko. Vzhodna rumunska meja je od Rusije, ki se neče odreči Besarabiji, ampak je izjavila le, da ne bo s silo rešila besarabskega vprašanja, stalno ogrožena. Mala Antanta ima za zaveznico edino Francijo, ki je ta oddaljena in nima z njo zemljep. zveze. Vendar so pa sosedje Male Zveze razbiti v dve skupini: Rusija s socialno revolucijo in Madjarska, Italija, Nemčija in Bolgarska z nacionalno revolucijo. Dokler se ti dve skupini ne zedinita, ima Mala Antanta dovolj moči na zunaj in na znotraj, da svojo moč razvije in ustali. Naloga Male Antante pa je ta, da napravi konec dvojni obkrožitvi. Najlažji bo sporazum z Nemčijo, ker bo šlo le za velikopotezen gospodarski sporazum in za širokosrčno manjšinsko politiko. Težji bo sporazum z Italijo, toda ne nemogoč, izključen pa bo sporazum med Rusijo in Romunijo, kateri ne kaže nič drugega kot da si zagotovi varnost v okvirju evropske državne zveze. Z Madjarsko se bo morala Mala Antanta sporazumeti zaradi politike in zaradi gospodarstva. Sporazum bo pa mogoč le, če Madjarska opusti sanje o obnovitvi zgodovinsko-zemljepisnih meja, ter se odloči, da sodeluje kot enakopravna sila pri ustvaritvi Združenih držav vzhodne Evrope ter se zadovolji z važno vlogo, ki ji jo je namenila njena zemljepisna lega, kot ključ vzhodne Evrope. Če pristopi Madjarska v Mala Zvezo, bodo države Male Zveze postale prakantoni »Evropskih zveznih držav«.

OPAZOVALEC

Ornamentirana srajca

»Pohod«, ta zakladnica izvirnosti in novih misli, je izdal »Deset besed (= zapovedi) o obleki«. Takole modruje med drugim:

»Obleka izdaja raso, značaj, podnebje in relijski značaj dežele; zato se v obleki kaže tudi narodnost... Najznačilnejši kos slovske noše je srajca vrhu hlače (krila), prepasana in ornamentirana.«

Torej vsi Slovani naj poslej nosijo najznačilnejšo srajco, ki izdaja raso, značaj, podnebje in relijski značaj dežele.

Pojdimo kar po vrsti:

Rasa, pleme, označuje biološko enovrstnost katere človeške skupine, ki se izpričuje pred vsem v skupnih zunanjih znakih, ali kratko, v zunanji, habituelni podobnosti.

Vzemimo slovskega Gorenjca ali Korošca na eni, Srba na drugi strani. Na prvi pogled ni habituelne podobnosti med njima. Med tem pa je ta podobnost velika in očitna na primer med slovenskim in nemškim Korošcem. Mislim, da tega ni treba niti na široko izpričevati, kajti bilo bi le čudno, če bi si ne bili podobni prebivalci, n. pr. slovske Koroške na eni ter Feistritz, Windisch-Matreia, Göriacha, Prägratna, Friesacha in Mölltala na drugi strani. Prav tako bo vsak videl na prvi pogled veliko podobnost med Srbi in Turki. Saj tudi ni nič bolj naravnega: vse mogoče ljudi iz prednje Azije in severne Afrike so naselili Otomani med prej čistokrvnimi balkanskimi Slovani, da jih strahujejo. Ti ljudje so sicer kot narodnost izginili, toda nihče ne bo trdil, da niso zapustili globokih sledov v krvi balkanskih prebivalcev.

Torej z raso je bolj križ!

Značaj?

Značaj je posledica plemenskih lastnosti, podnebja, skupne usode, načina gospodarstva, hrane, kulture in podobnih vplivov. Pa vendar ne bo nihče trdil, da je le ena teh stvari skupna prav tako prebivalcem Slovenije, kot Makedonije, Ukrajine, Sibirijske, Arhangelske. In vendar prebivajo povsod tam Slovani.

Podnebje? Relijski značaj dežele?

Svojim bralcem bi kradli čas, če bi jim razkladali take samoumevnosti.

Torej kakor je videti, z raso, značajem, podnebjem in relijskim ne pojde. Vsaj med Slovani in v slovanstvu ne. Morda se nahaja taka redka istovrstnost rase, značaja in podnebja in deželnege

III.

Kakor ozki svit zarje v večernem mraku se zdi v našem času, ko objemajo sence Evropo — vseevropska misel. Za mrakom nastopi popolna tema, ki jo pa zjutraj razžene ognjena sončna obla in prikljče dan.

V dobi diktature in nacionalističnih divjanj je zmaga mirovnih in človeških idej nemogoča.

Popolnoma napačno je mnenje, da je panevropska misel in vseevropsko gibanje kapitalistično in da je naperjeno zoper reformo sedanjega gospodarskega sestava. Takega mnenja more biti le tisti, ki ne pozna bistva tega gibanja. Ni važno to, če so med Panevropejci tudi nosilci sedanjega gospodarstva, odločil bo tisti, ki bo vodil panevropsko gibanje.

Panevropsko gibanje je nekaj novega in v nekem smislu revolucionarno, ker hoče predrugačiti sedanjo Evropo. Je pa zoper vsako nasilje in odklanja diktaturo posedujočih slojev, prav tako kot proletarsko, ker obe dušita svobodo. Je v svojem najgloblješem bistvu demokratično.

»Panevropsko gibanje je nadstrankarsko gibanje širokih množic«, pravi uradni program »Panevropske Unije«. Ljudske množice, da morajo prisiliti parlamente in ti vlade, da bo ustvarjena Panevrope. Razorožitve in odprave carinskih mej ne bodo tisti izvršili, ki imajo korist od oboroževanja in od carinskih plotov. Panevropska misel stoji na stališču »človeških in državljskih pravic«, ki jih je razglasil Narodni zbor Francije v sejah 20., 21., 24. in 26. avgusta 1789. in na III. členu te ustave, ki pravi, da je načelo in bistvo vsake suverenitete le iz naroda ter da ne sme nobena korporacija in ne posameznik izvajati oblasti, če je ni dal narod sam. Bogupodobne države panevropsko gibanje ne pozna.

Zakaj naj zanima Slovence panevropska misel? Za to, ker je velika mednarodna stvar. Velika mednarodna gibanja se uveljavijo prej ali slej tudi dejansko. Kdor se v njih udeležuje, pri njih tudi soodloča in to z močjo dokazov in uma, čeprav nima za seboj orožja. V mednarodni manjšinski organizaciji imamo Slovenci znamenite zastopnike, celo predsednik »Mednarodne manjšinske zveze« je Slovenec. V panevropskem gibanju pa stojimo Slovenci ob strani, čeprav bi kak slovenski človek lahko stopil na evropski oder in bi z njim tudi Slovenci kot enota dobili zaslonbo in ugled, ki bi bil nam vsem lahko v odločilnem trenutku morda v večjo korist kot si kdo misli.

reliefu v Abderi? Celo verjetno se nam zdi. Vendar pa nismo pristojni v tej zadevi. Zato raje počakamo prvih pravilno ornamentiranih srajc vrhu hlače (krila).

Poštna tiskovina in slovenščina

Kdor bi rad postal zavojček po pošti, mora kupiti pošno spremnico, kakor smo včasih rekli. Slovenci smo bili vajeni poštnih »spremnice«, ki so »spremljale« poštna zavojke. Spominjam se, da smo imeli »poštna spremnice« že pred 40. leti, ko smo hodili otroci po nje, ko so mati pošiljali potice za velikonoč svojimi teti. To so bili zlati časi. Najbrž so pa bile »poštna spremnice« že tudi prej pri nas v navadi. Dandanes pa imamo le »sporočne liste«, ki nas spominjajo na mrtvaške sprevede, kakor pravijo bolj »nobel« ljudje pogrebom. Nele na sprednji strani, ki jo mora pošiljatelj izpolniti, ampak tudi na hrbtu, kjer je tiskan poduk za ravnanje pri pošiljavi poštnih zavojev, ni slovske besedice. Kako naj se ravna naš človek, ki nima vsak dan opravka s poštnimi pošiljatkami, kadar mora poslati po pošti kak zavoj. Ali naj v Sloveniji zopet potovke prenašajo iz kraja v kraj pakete in zavojke? Nimam statistike pri rokah, gotovo pa bo, da je vsaj 15 odstotkov vsega poštnega prometa z zavoji v državi prav v Sloveniji. Ljubljansko pošto in brzojavno ravnateljstvo naj bi poskrbelo, da bomo v Sloveniji po slovske oddajali zavojke na pošto, ker poštne pristojbine plačujemo in povrh niso nizke.

Miha.

Češkoslovaški prosvetni minister na račun Nemcev

Češkoslovaški minister za šolstvo, Derer, je govoril v radiu o šoli in politiki in je na naslov češkoslovaških Nemcev povedal nekaj tehtnih besed, iz katerih posnamemo sledeče misli.

Dve zamisli se bojujeta danes za svojo veljavo v Evropi: ena, ki oznanja kot pomoč zoper notranje in zunanje težave narodov in držav brezobzirno nasilje na znotraj in na zunaj vojno kot sredstvo narodnega prerojenja in druga, nositeljica velike kulturne misli, da je tudi najšibkejši narod nositelj kulturnih vrednot in ima pravico do življenja in razvoja, zastopajoča stališče, da je mogoče gospodarsko in moralno krizo sedanosti rešiti le na osnovi medsebojnega spoštovanja narodov, sporazuma, strpnosti, kulture in demokracije.

Za Češkoslovaško ne more biti vprašanje, katero zamisel naj zastopa. Majhni narodi, majhne

države ne smejo nikoli iskati svoje rešitve v izvajanju nasilnih metod in dasi morajo skrbeti, da so pripravljene za vse možnosti, je vendar njih bodočnost na področju ustvarjajočega dela, v pripravljenosti za medsebojni sporazum in medsebojno pomoč. Ne gospodarska, kulturna in politična avtarkija, ki narode nasilno loči, ampak spoštovanje demokratičnih osnov sožitja najbolj služi interesom malih držav in narodov.

Sola se od političnega življenja naroda ne da ločiti, a služiti ne sme dnevnih politik, ampak onim velikim izročilom in idejam, ki so jih ustvarili najboljši možje naroda. Ta velika izročila največjih duhov so edino poročila za mirno sožitje Češkoslovaške s sosednimi narodi, so poročila miru, ki je najpotrebnejši tam, kjer se stikajo številni veliki in mali narodi.

Nemška šola na Češkoslovaškem ima dve veliki nalogi: služi naj lastnemu nemškemu narodu in lastni češkoslovaški državi. Nemška šola ne bi vršila popolnoma svoje naloge in ne bi imela stika z ljudsko dušo, ako ne bi delovala za lastno nemško narodnost in njegove kulturne interese, ako ne bi posredovala mladini plemenite misli in dela onih nemških duhov, ki so postali last vsega kulturnega sveta, ne bi pa bila tudi prava ljudska ustanova, če ne bi povdarjala državnih interesov Češkoslovaške in vcepila v srca in možgane nemške mladine velike človečanske ideje in človečanska izročila češkoslovaškega naroda, ki imajo danes v predsedniku Masaryku svojega velikega predstavnika.

Kongres PEN-klubov v Dubrovniku

Ob koncu tega meseca bodo zborovali v Dubrovniku pesniki, esejisti in novelisti, organizirani v PEN-klubih. Svečani začetek kongresa bo 25. maja; začel ga bo predsednik beograjskega PEN-kluba dr. Svetislav Stefanović.

Po žalni komemoraciji za umrlim predsednikom Zveze vseh PEN-klubov, J. Galsworthyjem, in po uvodnih razpravah, kjer bodo govorili o značaju PEN-klubov in o pomenu dubrovnškega kongresa, bo Jules Romains referiral o individualizmu in kolektivizmu v književnosti. Po tem vsakor zanimivem referatu bo predstavnik nemške delegacije (ime še radi znanih kulturnih zmed na Nemškem ni znano) razpravljal o odnosu svobodnega književnika do tiska, predsednik poljskega PEN-kluba Kadem-Bandrowski pa o moralni razorožitvi.

Na tem kongresu bodo izvolili tudi novega predsednika Zveze PEN-klubov. Za najresnejšega kandidata štejejo slavnega angleškega pisatelja H. J. Wellsa.

Po kongresu, ki se bo bržkone končal 28. maja, si bodo udeleženci v 3 skupinah ogledali lepote naše zemlje. Ena skupina bo obiskala tudi Slovenijo. Doslej se je za kongres prijavilo okoli 230 udeležencev, ki bodo zastopali 18 narodnosti.

Pravda zaradi psovke o „pasjem plemenu“

Zanimiva kazenska pravda zaradi žaljenja časti se je vršila pred kratkim pri ljubljanskem okrajnem sodišču. Tožili so Janez Brodar, Matija Škrbec, Alojzij Ilija, Peter Cerar, Tomaž Ogrin, Anton Umnik, Jernej Vomebrgar, Franc Gregorin, Franc Grile, Vinko Kos, Josip Loboda in Janez Strein. Vsi obtoženi so znani iz razprave pred državnim sodiščem za zaščito države, pred katerim so bili obsojeni zaradi šenčurskih dogodkov. Tožen je bil profesor na humanistični gimnaziji v Ljubljani dr. Ernest Turk.

Tožniki očitajo toženemu tole:

Dne 9. marca t. l. je obdolženec prišel v 6 b razred klasične gimnazije v Ljubljani ob 11. dopoldne malo vinjen. Vzel je nekemu dijaku posebno izdajo dnevnika »Slovenca« z dne 6. marca 1933, št. 54 b. V tej posebni izdaji je bila objavljena na prvi strani razsodba državnega sodišča za zaščito države v procesu proti vsem zasebnim tožilcem. Obdolženec je dvignil »Slovenca« pri katedru pred vsemi učenci, ga držal za naslovno stranjo proti dijaku in pokazal na mesto, kjer je bila objavljena razsodba z imeni zasebnih tožilcev in govoril takole:

„Vidite, to so zadnji ostanki pasjega plemena. To so največje kukavice, ki so tu v Sloveniji rovarili proti državi, v Beogradu so pa vpili: »Živelo narodno edinstvo!« To so plačanci sosedne države. To so oni ljudje, ki so v Avstriji vedno govorili: »Tako je prav,« — sedaj pa z Jugoslavijo niso zadovoljni. Premalo so jim naložili, svinec v hrbet bi morali dobiti.“

Te besede je toženi še večkrat ponavljal pred kakimi 30 učenci.

Toženi je zanikal, da bi bil govoril tako, kakor mu očita tožba, zlasti da ni nikoli govoril o tožnikih. Tudi ni res, da bi bil prišel takrat v šolo vinjen. Dijaku je vzel tisto posebno izdajo, ker je prepovedano prinašati v šolo politične liste. Ker pa je že večkrat ugotovil, da širijo med dijaki

protidržavne in protidinastične letake, jih je to pot preiskal, pa ni nič našel. Zdelo se mu je, da so dijaki smešili razsodbo državnega sodišča, zato jim je dal primeren pouk. Govoril je dijakom o pomenu državnega sodišča, da pišejo o zahtevi po federaciji pri nas zlasti Italijani, ki komaj čakajo, da bi Jugoslavija razpadla, ki zato podpirajo razne federaliste in narodne izdajalce v inozemstvu, ki pošiljajo k nam razne agente in ki nas hočejo potisniti na stopnjo pasjega plemena. Značilno da je posebno to, da zahtevajo federacijo zlasti taki, ki so bili v Avstriji z vsem zadovoljni, v Jugoslaviji pa ne. Takim je državno sodišče še premalo kazni naložilo.

Pri prvi razpravi je bilo zaslišanih pet prič. Vse priče so toženčevi dijaki. V bistvu so potrdili navedbe tožbe, le glede vinjenosti se niso ujeli.

Na toženčev predlog je sodišče razpravo preložilo, da zasliši še druge priče, prav tako toženčeve dijake.

Pri drugi razpravi je bilo zaslišanih 15 prič. Njih izpovedbe se niso popolnoma ujemale, zlasti pa so bile večinoma precej različne od izpovedb prič pri prvi razpravi. Večina prič se na posameznosti ni spominjala dobro.

Zastopnik tožnikov dr. Krek je izvajal, da je po zaslišanih pričah dognana toženčeva krivda. Nekateri priče so sploh navedbe obtožbe naravnost potrdile, druge pa navedle okolnosti, ki kažejo na to, da je toženi z vsemi očitki in trditvami meril na tožnike. Sicer pa toženi sam priznava, da je govoril z ozirom na šenčurske dogodke. Ker so bili zaradi teh dogodkov tožniki obsojeni, ker je številka »Slovenca«, ki jo je profesor dijaku vzel, prinašala sodbu zaradi teh dogodkov, je gotovo, da ni mogel s svojimi očitki misliti na drugega, kakor na tožnike. Na dijake, ki so bili pozvani za priče, je bil izvajen pritisk.

Sodišče je nato toženega oprostilo. Oprostitev sloni v glavnem na tem, da priče niso izpovedale skladno in da je torej v dvomu treba presojati tožencu v prilog.

Hitlerjeva Nemčija in Lužiški Srbi

Društvo prijateljev Lužiških Srbov v Pragi je pred kratkim objavilo poziv, v katerem je obrazložilo težki položaj lužiško-srbskega naroda v današnji Nemčiji. V pozivu, ki ga je društvo naslovilo na ves kulturni svet, čitamo najprej o obupnem stanju najmanjšega slovanskega naroda, ki je bil do nemške države vedno lojalen. V predhitlerski dobi: 150.000 duš obsegajoči narod ni imel niti ene osnovne šole z domačim učnim jezikom, uradni jezik je bil izključno nemški; iz cerkve so domači jezik sistematično izrivali. Vse hujska usoda pa je zadela Lužičane pod sedanjim režimom. Poziv pravi:

„Sedanja narodna revolucija v Nemčiji je ostro in sirovo nastopila proti temu najmanjšemu in najmanj zaščitenemu slovanskemu narodu. Radi sedanjih razmer je ustavljeno delo lužiških društev, predvsem Sokola, uradno je omejeno delo Lužiške založniške knjigarne in Lužiške banke; narodni voditelji so v ječi. Smoter vsega tega je, da se zada najmanjšemu slovanskemu narodu in njegovi kulturi smrtni udarec. Lužiški Srbi se ne morejo braniti; nimajo niti možnosti, da protestirajo. Njihov edini dnevnik je ustavljen.“

Na koncu proglasa prosi Društvo prijateljev Lužiških Srbov ves kulturni svet za pomoč; obrača se tudi na vse poštene in pravične Nemce, ki so si še v svesti Goethejevih besed, da človeka loči le dobrota in plemenitost od ostalih bitij.

Drugačnega mnenja pa je glede hitlerizma in manjšinske svobode »Slovenski Narod« in vodja slovenskih nacionalističnih delavcev na Westfalskem, g. Bolha, ki na moč hvali blagodatni hitlerjevskega režima. Slovenskemu delavcu se po njegovih izjavah godi zelo dobro, celo bolje kot pred narodno revolucijo. Morda tiči v teh besedah zavest mednarodne fašistično-nacionalistične vzajemnosti, morda tudi prikrito veselje nad propadom anacionalnega delavskega marxizma v Nemčiji. Upamo pa, da nas bo g. Bolha po Slovenskem Narodu še nadalje obveščal o izredni Hitlerjevi naklonjenosti do Slovencev na Westfalskem.

Ker vemo, da svoje narave ne uženeš, četudi jo z burkljami izganjaš, smo prepričani, da naklonjenost g. Bolhe in drugih do hitlerizma ne bo čisto nič ponehala, čeprav jim bo morda Hitler lepega dne dostavil prisilne potne liste za povratek v Jugoslavijo...

Mladina med sabo

Koncert akad. pevskega zbor

Akademski pevski zbor je v nedeljo 21. t. m. ponovil v unionski dvorani stilni koncert Foersterjevih skladb za one, ki se prve prireditve niso mogli udeležiti ter za poslušalce radia. Zamišljen je bil kot pravi ljudski koncert z izredno nizko vstopnino. Upravičeno smo zato pričakovali, da bo publika nagradila idealna stremljenja pevcev s šte-

vilnim obiskom. Pa smo se varali. Obisk ni bil dovolen. Zlasti je treba grajati nezanimanje velikega dela akademske mladine. Če je že ni smisel za glasbo privabil na koncert, bi morala to storiti stanovska zavest. Na žalost je treba ugotoviti, da ima za neki del akademske mladine sleherna sportna prireditve več privlačnosti kot najresnejša kultura. Na nedeljskem koncertu ni bilo niti toliko akademikov-poslušalcev kot jih je bilo pod Maroltovo taktirko. Tudi od gg. univ. profesorjev smo se nadejali, da bodo z obilnejšim obiskom dokazali svoje zanimanje za kulturno delo mladine. Pač nihče ne more zanikati, da ne bi bila izvajanja tega zbora po svoji kakovosti dostojna in krepka propaganda za naše vseučilišče. Želeli bi, da bi imel zbor v vrstah profesorjev dosti takih prijateljev kot ga ima v g. univ. prof. dr. Vidmarju, ki z velikim zanimanjem in razumevanjem spremlja razvoj Akademskega pevskega zbora in njegovo uspešno propagandno delo za univerzo širom Slovenije. Akademik.

GOSPODARSTVO

Ljubljanska kreditna banka

Te dni je bil v Ljubljani občni zbor Ljubljanske kreditne banke, najstarejše še obstoječe slovenske banke, ki posluje že 33. leto. Zaradi navale vlagateljev je zašla banka v težkoče in je zaprosila za zaščito po členu 5. V zvezi s tem so bila poročila na občnem zboru zanimiva, še bolj zanimiva pa diskusija...

V dobi enega leta (1932) so se vloge in tekoči računi pri banki zmanjšali od 379.5 na 272.9 milij., pri tem pa narasli postavki trat in reeskonta od 44.9 na 54.9 milij. Din v glavnem radi povečanja reeskontnega kredita in lastnih akceptov. Največ odtoka je bilo zabeležiti v teku leta 1932. do 26. maja, ko je banka izplačala okoli 80 milij. dinarjev.

Znižanje vlog in tekočih računov je pripisovati tudi dovoljenim kompenzacijam s hranilnimi knjižicami. Po izjavi ravn. Krofste je bilo dovoljeno kompenzacij v preteklem letu za 15.2 milij., v prvih 4 mesecev pa 8.1 milij. Din.

Razveseljiva je postavka 19.2 milij. Din novih vlog, ki so bile v resnici nove vloge, kajti le majhen del je nastal s prenosom kvote na nove vloge (po uredbi o Ljubljanski kreditni banki). Sicer je v primeri z našo banko nabrala več novih vlog Prašteditona: za 5-8 milij. Din, toda tu je veliko več novih vlog nastalo s prenosom iz kvot na novo poslovanje. Na občnem zboru Ljubljanske kreditne banke je neki delničar zahteval, da bi morala banka posebej obračunavati tudi med aktivami naložbe novih vlog, ker pravi uredba o banki, da se morajo nove vloge voditi in upravljati posebej, torej ločeno od starega poslovanja. V tem smislu bi bilo treba celo zahtevati, da se za novo poslovanje sestavi poleg bilance (aktiv in pasiv) tudi račun zgube in dobička o donosnosti novega poslovanja.

Na občnem zboru je na vprašanje nekega delničarja o višini nagrade državnega komisarja po uredbi dr. Frana Novaka, senatorja, odgovoril predsednik, da znaša njegov honorar 4000 Din mesečno, poleg tega pa dobi 4000 Din mesečno še na račun raznih stroškov.

Delničar

Danes biti delničar je težko. Če bi mi prišel kdo in mi zopet ponudil v nakup delnice tudi najboljše podjetij, bi mu vendar dejal, da nimam denarja, ki bi ga vezal za daljšo dobo let in bi se mi lahko še zgodila nesreča, če bi se izkazala potreba prodati delnice, pa jih bi mogel prodati le po izredno nizki ceni, ki še oddaleč ne bi dosegala nakupne cene.

To, kar smo napisali, velja predvsem za male delničarje, ki so del svojih prihrankov naložili v delnice.

Danes se tudi vsakemu delničarju čudijo, če zahteva na občnih zborih kakšne informacije. To je v naših časih nekaj neverjetnega, še bolj neverjetno pa je sploh, da se delničarji zanimajo še pred občnim zborom za bilanco, do katere imajo pravico pogledati jo recimo par dni pred občnim zborom.

Sicer je pa svoje pravice kot delničar težko uveljavljati. Naj vam navedem en sam primer: neka družba sklicuje svoj občni zbor v službenem listu dne 22. aprila, katerega dobe naročniki 23. aprila. Občni zbor se bo po tej objavi vršil 11. maja, torej 19 dni po objavi v službenem listu. Obenem pa je tiskan tudi izvleček pravil, ki pravi, da more posvetovalno in glasovalno pravico izvrševati (slovensčina!) samo oni, čegar delnice se prepišejo na njegovo ime 4 tedne pred občnim zborom. Če bi se delničar hotel udeležiti občnega zbora z glasovalno in posvetovalno pravico, bi moral svoje delnice vložiti že 13. aprila, za sklicanje občnega zbora pa je zvedel šele 22. aprila, oziroma 23. aprila.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(38. nadaljevanje.)

Bodočnost civilizacije.

Pri Zvezi narodov obstaja posebna »Internacionalna komisija za duhovno sodelovanje«. Specialni odsek te komisije »Odbor za umetnost in znanost«, ki je lansko leto zboroval v Frankfurtu in letos v Madridu, je prišel do sledečih zaključkov: »Bodočnost civilizacije v vseh njenih oblikah zavisi v teh trenutkih od ohranitve svetovnega miru. Narodna kultura more obstajati samo v zvezi s kulturami sosednjih narodov in v zvezi z vse obsegajočo univerzalno kulturo. Človek se lahko povzpne do popolnega kulturnega razvitka samo ob svobodni izmenjavi duhovnih dobrin med ljudmi in narodi. Vzgoja k človečnosti v najširšem pomenu mora obvarovati kulturo pred nevarnostmi, ki se ji porajajo iz egoizma individuijev ali skupin in iz pasivne ravnodušnosti ljudskih mas.«

»Fašistična ali nemška država?«

Pod tem naslovom piše nemški poslanec prof. dr. Lent v listu »Deutschnationale Korrespondenz« tudi to: »Pruska ali nemška država sloni na treh stebrih: monarhiji, vojski in uradništvu. Moram priznati, da se mi tudi danes vsak izmed teh treh stebrov zdi trdnjši in varnejši, kot oni fašistične države. Nemška država mora biti tako zgrajena, da bo v svojem obstoju neodvisna od osebe nekega določenega diktatorja, kakor tudi od naklonjenosti ljudskih mas.«

Prepovedan list.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti list »Oesterreichisches Abendblatt«, ki izhaja na Dunaju.

Hitlerjeva kultura.

V smislu hitlerjevske »izenatitve« se je rekonstruirala tudi nemška Akademija umetnosti. Iz njene pesniške sekcije so izstopili vsi uglednejši nemški književniki s predsednikom Thomasom Mannom na čelu. Namesto njih so bili poklicani nacionalistični pisci, katerih imena so po veliki večini evropskemu kulturnemu svetu neznan. Thomasa Manna n. pr. nadomešča sedaj neki Werner Beumelburg...

Židovska prebivalstvo v posameznih deželah.

V zvezi z zadnjimi dogodki v Nemčiji je evropsko časopisje objavilo statistične podatke o številu Židov na svetu. Vseh Židov je po teh podatkih okoli 15 milijonov, od teh žive v Ameriki 4 milijoni, v Angliji in njenih kolonijah 3 milijoni. Na evropski celini je največ Židov v Poljski, in sicer 2.800.000 in v Rusiji 2.600.000. V Nemčiji živi 700.000 Židov, v Franciji 170.000, v Palestini 150.000, v Jugoslaviji 70.000, v Italiji 50.000, v Avstriji 300.000 itd.

Duhovni ideal mladine.

V Pragi je imel, kakor posnemamo po »Prager Presse«, prof. J. L. Hromádka nedavno predavanje o razvoju idealov češke mladine. — Predvojna mladina se je naslanjala na Masaryka in pozitiviste. Takratni voditelji so dali trdne idejne osnove, na katerih je mogla mladina graditi. Bili so to predvsem нравni ideali. — Danes ne vlada samo politična in gospodarska zmeda, temveč predvsem duhovna in moralna. Ideali Sovjetske Rusije, miselne usmeritve v Nemčiji in Italiji so poizkusi, oteti se kaosa, na katerem trpi tudi Amerika. Češka mladina se mora zavedati lastne odgovornosti in se ne sme ničesar bati, če hoče najti pot iz teh zmed. Vrednost osebnosti sloni v delu za bližnjega. Pravo junaštvo v zasebnem in javnem življenju je disciplina in čistost.

»Hočem, da bi me ljubilo pet sto milijonov ljudi,« je sanjaril na višini velikosti in moči.²

»Neumni človek!« bi lahko odgovorila njemu, najumnejšemu med ljudmi, še bolj umna njegova duša. »Kaj ti pomaga, če pridobiš ves svet, a svojo dušo pogubiš; če te bo ljubil ves človeški rod, ti sam pa nikogar?«

»Ne mislite!« je večkrat rekel, »da je moje srce manj čuvstveno, kakor pri drugih ljudeh; celo dober sem; toda od najbolj ranega detinstva sem zatiral to stran svoje duše, in zdaj je zakrnela v meni.«³

Zakrnela je, toda ne popolnoma: zbudila se je, vstala zoper njega in ga začela ugonabljeti, da bi sebe rešila.

»Samega sebe prinašam v žrtev,« je m'offre en sacrifice, te besede iz druge Napoleonove odpovedi so tako čudne, tako neverjetne v njegovih ustih — tudi geslo k njegovi »noči«, — ko da bi jih ne bil izgovoril sam, ampak nezemeljska njegova usoda, Duša, Zvezda. Zanj stavi tudi na karto vse, kar ima, v igri s »starim oderuhom« — Usodo.

Čez tri dni po Waterlooju, 21. junija, ob osmih zjutraj, se je cesar vrnil v Pariz, v Elizejski dvorec. Videti je bil čisto izpehan; njegov obraz je bil rumen, kot vosek, lica upadlena, oči ugasle.

»Ne morem več... Potrebujem dve uri pokoja... Duši me!« je rekel, grabec se za prsa, ministru za zunanje stvari, ki mu je prišel nasproti, ko je stopil iz voza. »O usoda, usoda! Trikrat mi je zmaga zdrsnila iz rok... Toda tudi zdaj še ni vse zgubljeno... Dobim ljudi, dobim pušk... Vse se še lahko popravi.«⁴

Vzel je vročo kopel in se naravnost iz nje podal v ministrski svet.

»Naš položaj je zelo težak,« je rekel po kratkem poročilu o vojnih dogodkih. »Vrnil sem se, da vdahnem ljudstvu veliko in plemenito žrtvovanje samega sebe... Naj le vstane Francija in sovražnik bo uničen... Rabim večjo oblast, začasno diktaturo, da rešim domovino. Vzel bi si jo lahko sam, v imenu splošne blaginje; toda bilo bi bolj koristno in narodno, če bi jo dobil od zbornice.«⁵

Ministri so čemerno molčali; ko pa jih je začel spraševati po vrsti, so se izogibali odgovoru.

»Govorite naravnost. Poslanci hočejo mojo odpoved?« je vprašal cesar.

»Bojim se tega, vaše veličanstvo,« je odgovoril člen zbornice Regnault, ki ga je postavil Fouché, policijski minister.

»Če noče zbornica pomagati cesarju, opravi tudi brez nje!« je vzkliknil Napoleonov brat Lucien.

»Upam, da vrne navzočnost sovražnika na francoskih tleh poslanecem spoznanje dolžnosti,« je rekel cesar. »Ljudstvo me ni izbralo za to, da bi me vrgli, marveč da bi me podpirali... Ne bojim se jih... Reči mi je treba samo besedo, pa jih vse pobijejo. Ničesar se ne bojim zase, ali vsega za Francijo. Če se bomo prepirali, pogine vse. Med tem pa bi nam moglo dati domoljubje ljudstva, njegovo sovraštvo do tujcev in ljubezen do mene velikansko moč...«

In takoj jim je začel tako sijajno razlagati načrt nove vojne, da so ga ministri začeli poslušati in pozabili na Waterloo: vnovič je vstal pred njimi Napoleon, »bog vojne, bog zmage«.

»To je vrag, ne pa človek,« je rekel nekoliko ur pozneje Fouché svojim novim prijateljem — kraljevcem. Danes me je prav prestrašil: ko sem ga poslušal, se mi je zdelo, da začne vse od začetka. K sreči se od začetka ne da začeti!«⁶

V Elizejskem dvorec so se razgovarjali, a v zbornici so delali. Sprejet je bil sklep: »Zbornica razglašča, da zboruje nepretrgoma, da je vsak poskus, razpustiti jo, državno hudodelstvo, in vsak, ki bi kaj takega skušal storiti, izdajalec domovine.«

Napoleon je razumel, kaj to pomeni.

»Moral bi jih razpustiti še pred odhodom na bojišče, a zdaj je končano: pogube nam Francijo!« je rekel prav tega dne, pri drugi seji ministrskega sveta, in pristavil tiho, kakor zase:

»Če je treba, se odpovem...«

Zvečer je šel z bratom Lucienom na grajski vrt, ločen od ulice po rovu in nizkem, polrazpadlem zidu.

»Naj živi cesar. Orožja! Orožja!« je kričala neprehoma množica na ulici.

»Ali slišite?« je rekel Lucien. »To je ljudstvo. Ena sama beseda, in vaši sovražniki padejo. Tako je po vsej Franciji. In vi jo hočete prinesiti izdajalcem v dar?«

Napoleon je pozdravil množico z zamahom roke in odgovoril Lucienu:

»Mar sem kaj več, kakor preprost človek, da zaobrnem obnorelo zbornico k edinosti, ki bi nas edina mogla rešiti, ali sem mar prezirani strankarski vodja, da razvnamem državljansko vojno? Ne, nikoli! 18. brumaire-a smo potegnili meč za blaginjo Francije; zaradi prav te blaginje moramo zdaj zagnati meč daleč od sebe. Pripravljen sem na vse za Francijo, — zase nočem nič.«⁷

Po Lucienovem odhodu je prišel k Napoleonu Benjamin Constant, oče »Benjamine«, prav tiste mrtvojenjane ustave, ki je zdaj odstavljala cesarja. Ko je slišal krike množice, se je Constant zgrozil: Kaj če bi Napoleon, da se reši, razvnel novo revolucijo, hujšo od prve?

² Roederer, 252.

³ Fournier, Napoléon, III. 238.

⁴ Houssaye, »1815«, III. 14.

⁵ Ibid., III. 15—22.

⁶ Ibid., III. 16—22.

⁷ Lucien Bonaparte, La vérité sur les Cent Jours, 56—61. — Houssaye, I. c. 39—40.

Napoleon je gledal na množico in dolgo molčal.

»Ali vidite te ljudi?« je nazadnje spregovoril. »Nisem jih obsopal s častmi in zlatom; berače sem jih našel in berače zapuščam. Toda pravi nagon imajo, glas ljudstva. Če bi le hotel — čez uro bi uporniške zbornice ne bilo več... Toda človeško življenje ni vredno take cene. Nočem biti kralj jacquerije. Nisem se vrnil z Elbe zato, da zalijem Pariz s krvjo...«

Kaj to pomeni? To pomeni, prva, politična revolucija je pri kraju; začenja se ali mogla bi se začeti — druga, socialna. Meščanstvo je naredilo prvo; drugo naredi »drhal«, la canaille, kakor so takrat rekli, »proletariat«, kakor bi rekli zdaj. »Drhal sama ni nič in ne more nič, toda z menoj more vse«, je Napoleon večkrat rekel.⁸

Rov Elizejskega vrta, za katerim je vpila tolpa, je bil meja dveh revolucij, dveh vekov — eonov. Bo li stopil čezenj, ali poreče tudi o revoluciji, kot je rekel o vojni: »Nikoli se mi še ni zdelo taka gnusnost?«

Morebiti se je spomnil v tem trenutku, kako je pred četrto stoletjem, 10. avgusta 1792. leta, šel po Karuseljskem trgu in »srečal« gručo ljudi gnusnega pogleda, ki so nesli na sulični osti človeško glavo in ga prisilili, da je vpil: »Naj živi ljudstvo!« Morda je spoznal, da je sedanja »drhal« strašnejša od tiste; mlada volčica — revolucija je strašnejša od stare, ki jo je raztrgal on, volčič: če se pomeša z njo, bogve, kdo raztrga drugega?

Naslednjega dne, 22-ga, je Lucien na seji ministrskega sveta prepričeval brata, naj ponovi 18. brumaire in razžene zbornico z bajoneti.

»Ne, moj dragi Lucien,« je odvrnil cesar, »čeprav smo imeli 18. brumaire-a samo pravico, rešiti narod, a imamo zdaj vse pravice, jih vendar ne smemo izrabiti...«

Pomolčal je in nadaljeval:

»Knez Lucien, pišite...«

Zdajci se je obrnil k Fouchéju s takim posmehom, da se je ta ves krivil pod njim, kakor od puščice prebodena pošast.

»Pišite brž tudi vi tistim dobrim ljudem, da se pomirijo: dobe, kar jim gre!«

Lucien se je vsedel za mizo in vzel pero; toda pri prvih besedah, ki mu jih je narekoval brat, je zmečkal pero na papirju, skočil pokoncu, odpahnil stol in šel k vratom!

»Stojte!« je rekel cesar tako ukazujoče, da ga je ta nehote ubogal, se vrnil in zopet sedel za mizo. Nastopila je globoka tišina; slišali so se samo daljni kriki množice iz za dvorskega vrta: »Naj živi cesar!«

»Ko sem začel vojno za neodvisnost Francije,« je narekoval Napoleon, »sem se zanašal, da se združijo vse narodne oblasti z menoj v enem prizadevanju, v eni volji, in po pravici sem smel upati na uspeh. Toda razmere so se spremenile, kakor vidim, in prinašam sebe v žrtev sovražnikom domovine, — da bi le bili odkritosrčni v svojem zatrevanju in želeli hudega samo meni. Združite se vsi, da rešite Francijo in ostanete svobodni narod.«

Na sina je pozabil; spomnili so ga nanj, in pristavil je: »Svojega sina razglašam za cesarja Francozov pod imenom Napoleona II. in pozivam zbornico, da postavi vladarstvo po zakonu.«⁹

Ves Pariz je kipel, kakor kotel na ognju. Tolpe delavcev so hodile po ulicah in prepevale prevratne pesmi. Vest o odpovedi je prilila olja v ogenj. Vedno bolj grozeči so postajali kriki: »K orožju! K orožju!«

V tolpi so bili tudi častniki Velike vojske.

»Z bataljoni pojdemo nad zbornico,« so grozili, »zahtevali bomo svojega cesarja, in če ga ne dobimo, zažgemo Pariz na vseh štirih koncih!«

»Nikoli še ni pokazalo ljudstvo večje ljubezni do Napoleona,« se spominja samovidec.¹⁰

Da bi odpoved obglavila obrambo in imela za posledico sovražni naval, to je ljudstvo čutilo naprej in hotelo rešiti Francijo, kakor leta 1793. »Drhal z Napoleonom more vse«, to je vedel tudi Fouché. Prestrašil se je tako, da je sklenil, odstraniti ga iz Pariza.

24. junija je sklenila zbornica, »prositi bivšega cesarja, da zapusti prestolnico«. Privolil je, da gre v grad Malmaison, dve uri iz mesta, in 25-ga je odšel natihoma, skrivaje se pred množico, ki je oblegala dvorec, kakor da bi bežal.

V Franciji ni mogel ostati. Prva njegova misel je bila, iskati pribežališča v Angliji: zaupati se poštenosti svojih najhujših sovražnikov, — v tem je videl velikost, vredno njegove velike usode. Njegovo okolico je stalo precej naporov, preden so ga pregovorili, da opusti to misel in beži v Ameriko.

Vedel je, da ležita v rochefortskem ladjšču dve jadnici, pripravljeni za odhod, »Saale« in »Medusa«, in je prosil, da mu jih prepuste za potovanje. Toda Fouché se je pripravljal, da mešetari z zavezniki za cesarjevo glavo, in ni nič hitel, da ga izpusti iz Francije. V Malmaison je bil poslan general Becker z javnim nalogom, da Napoleona čuva, s tajnim, da ga straži.

Zastonj pričakuje jadric, je živel cesar v Malmaisonu, bržkone prvič v življenju brez dela. V tem zapuščenem gradu, kjer je preživel svoja najlepša leta, je zajelo sladko mamilo spominov njegovo dušo. Spominjal se je vzhajajočega sonca konzulstva, poldneva, večera in zahoda cesarstva; spominjal se je pokojne Josipine.

⁸ Houssaye, I. c. 41.

⁹ Gourgaud, I. 499.

¹⁰ Houssaye, I. c. 60—62.

¹¹ Ibid., III. 79—78, 87—99.